

חלום האלומות וחלום הכוכבים

וישב תשפ"ה שלום רב

להיות ככוכבים, ולכן אפילו הובטח שאפילו ישמעאל יחזור בתשובה בחייו, ואילו יצחק סבר שאף שבוודאי העיקר של כלל ישראל הוא ע"י הבנים שהם ככוכבים, אבל אפילו אלו שמוגדרים בתור כעפר הארץ הם גם נחשבים בתור בני יצחק, ולכן עשו הוא זרע יצחק נמי, ותמיד היה בדעת יצחק לתת לעשו רק את הברכות הגשמיות הראויות לעפר הארץ, ואת ברכת אברהם שהוא לבנים צדיקים ולירושת א"י בדעתו היה ליתן ליעקב, אלא שבאה רבקה ונטלה את שני הברכות בשביל יעקב, וביארנו שכל ימי חייו התחרט יעקב על שהקשיב לרבקה ולא ליצחק, ולמשך שאר ימיו חי חיים של תשובה ויסורים.

אבל עדיין אין אנו יודעים להדיא מה היתה שיטת יעקב לגבי עיקר המחלוקת שבין אברהם [ושרה ורבקה] כנגד יצחק, והיינו שאף שהתחרט על גזל הברכות שבא במרמה והיה לו לשמוע ליצחק ולא לרבקה, אבל עדיין אפשר שבעיקר הדיון בינם אם זרע פסול נחשב זרע או לא יסבור יעקב כדעת רבקה שזה לא יחשב כחלק מכלל ישראל. אבל באמת אין שום מקום ספק בדבר זה, כי דבר זה מפורש להדיא בדברי רש"י שדעת יעקב בזה היתה כדעת רבקה, ודברי רש"י אלו הם בתחלת פרשת ויצא, שלאחר שהבטיחו הקב"ה שישמור עליו ויפרנסו ואומר לו כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך, עונה יעקב בלשון תנאי שהוא רק מקבל את הבטחת ד' אם ד' יעשה את כל זה בשבילו – אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה וגו' ומסיים: ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ד' לי לאלקים, פירש"י שגם זה בכלל התנאי וז"ל והיה ד' לי לאלקים שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרעי, כמו שאמר אשר דברתי לך, והבטחה זו הבטיח לאברהם שנאמר להיות לך לאלקים ולזרעך אחר כך עכ"ל. הרי שמפורש ברש"י שזו להדיא היה תפלת יעקב קודם צאתו לחרון להקים את ביתו עם רחל ולא, ולפי רש"י זה התנאי שעשה עם הקב"ה, שהוא ישוב בחזרה אל בית אביו ביחד עם משפחתו אבל רק בתנאי שכל המשפחה שלו תהיה הולכת בדרך ד', והיינו שכך הבטיח הקב"ה לאברהם אודותיו, שהרי רש"י מביא את הפסוק הקודם שדיבר עליו ד' כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך, ופירש שם רש"י לצרכך ועליך מה שהבטחתי לאברהם על זרעו, לך הבטחתי ולא לעשו, שלא אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע אלא כי ביצחק ולא כל יצחק כו' וזה יוכיח שהרי עם יעקב לא דבר קודם לכן, ומבואר מרש"י שד' מברר ליעקב שהבטחה האלקית לאברהם אודות זרעו שלא ימצא בזה פסול, ושעשו לא נחשב בתור זרעו, זה ההבטחה שד' מבטיח עכשיו ליעקב, ואף שלא דיבר עמו קודם, אבל דיבר אודותיו עם אברהם, וזה הברכה שמסר הקב"ה ליצחק לאחר מות אברהם, ויצחק מסרה ליעקב בסוף פרשת תולדות, שהיא ברכת אברהם, ועכשיו מתנה יעקב עם הקב"ה, שאם אכן תתקיים ברכת אברהם אז הוא מקבל את עצמו את ד' לאלקים ויקיים את נדרו.

ועיין באוה"ח שהקשה על רש"י שהיכן רמזו ענין זה באומרו והיה ד' לי לאלקים, שהרי אין בזה שום רמז על זרע כשר, אבל לפי המשך דברינו שעיקר ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם שכל זרעו יהיו ככוכבים, א"כ פשוט שכוונת רש"י כמו שמפרש בעצמו, שהבטחה זו הבטיח לאברהם שנאמר להיות לך

הנה יוסף חלם אותו החלום פעמיים אבל בצעירים שונים, ששני החלומות מתנבאות על הרעיון שהוא ימלוך עליהם והם עתידים להשתחוות לפניו, אבל המשלים שונים, שבחלום הראשון הציור הוא על אלומות השדה שמשתחווה לאלומתי, ובחלום השני הציור הוא על השמש והירח וי"א כוכבים שמשתחווים ליוסף, אבל בעצם הרעיון שני החלומות הם זהים ושונים, וכבר נלאו מפרשי ודרשני התורה להסביר מדוע חלם יוסף שני חלומות על אותו הענין, וצריך לבאר מה הוסיף בזה, וכנראה מלשון התורה שיוסף רצה בדוקא לומר להם את החלום השני אף שכבר אמר להם את החלום הראשון, וכבר ידע שהם לא אהבו את המסר שלו במיוחד.

גם יש לתמוה שלאחר שאמר להם החלום הראשון כתוב בתורה שזה הוסיף עוד שנאה על חלומתו ועל דבריו, ופירש"י שדבריו היינו שהיה מוציא דבה עליהם, אבל צ"ע דא"כ היה צ"ל על דבריו ועל חלומתו, שהרי הדבה אמר קודם החלומות [ובאמת רמב"ן ורב"ח וספורנו ואוה"ח מפרשים 'על דבריו' באופ"א מחמת קרשיא זו]. גם יש להעיר שרק לאחר שאמר להם את החלום הראשון כתוב שזה הוסיף שנאה, אבל לאחר שאמר להם את החלום השני לא כתוב שזה הוסיף שנאה, ואדרבה לא נזכר שהם הגיבו ע"ז ורק אביו גער בו להוציא הדבר מלב בניו, וצ"ע אמאי הרי הוא כפל את דבריו ואישר שהוא עומד למלוך עליהם, והו"ל לשונאו עוד יותר, שהרי לא רק שהוא לא מתחרט על הדבר אלא כופל אותו.

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתנת פסים. ובאונקלוס שהביא רש"י כי בר חכים הוא לה [שהרי הוקשה לו דבנימין היה בן זקונים], ומבואר שיוסף היה חכם יותר בתורה משאר אחיו, ואף שהיה הצעיר שבכולם מ"מ בחכמת התורה הוא גדל מהם, ובעבור זה אהב אותו יעקב יותר משאר בניו. והנה חז"ל בגמ' כבר ביקרו את יעקב שעשה לו כתנת פסים שהרי הראה חביבות יתירה ליוסף משאר אחיו ואין לשנות בן אחר משאר הבנים, וממילא גרם שקנאו בו ושנאו אותו, וזה היה המסובב לכל סיפור המכירה כמפורש בתורה, אבל מכאן רואים שאהבתו ליוסף נבעה מזה שהיה חכם ביותר, ולכאורה מדוע בקרו אותו חז"ל על כתנת הפסים, שזה דבר גשמי בעצמותו, הרי עיקר הבקורת על יעקב הוא שאהב את יוסף משאר בניו, ובשלמא אם האהבה היתה בטבע, לפעמים אוהבים בן אחד יותר משאר הבנים משום שזה טבעי, אהבה זה דבר טבעי, אבל כאן הרי מפורש בתורה שאהב אותו משום שהיה חכם ביותר, ומשמע שע"פ טבע אהב את כולם בשוה, ורק משום חכמת התורה של יוסף אהב אותו יותר, ויש לעיין האם מורה לנו התורה שכך הוא הדרך הנכונה ביחסי אבות ובניהם.

והנה בשיעורים הקודמים [וירא ותולדות תשפ"ה] ייסדנו שהיו לאברהם ויצחק שני גישות שונות בנוגע לבניהם, שאברהם ביקש מהקב"ה מה תתן לי ואנכי הולך עירירי, שביארנו בשם המדרש שהוא ביקש רק בנים צדיקים, ואם לאו אינו רוצה בקיום הבטחת הבנים כלל, כי בן שאינו הולך בדרכי ד' לא נחשב לבנו, ולכן אצלו נאמר כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק, ולכן עשו אינו נחשב כנכדו, כי בשביל להיות זרע אברהם צריך

הובטח לאברהם אבינו, שבקשתו תיענה כ"ז שהוא חי, שבשעת מיתתו כל זרעו יהיו ככוכבים [ואף שעשו פקר מיד לאחר מיתתו, אבל זה לא נכלל בהבטחה האלקית, כי למעשה זה אחרי מותו]. וזה נקרא בלשון התורה ואתה תבוא אל אבותיך בשלום, ולכן כאשר יעקב מתנה עם הקב"ה שהוא מקבל עליו את מרות ד' ואת ההבטחה האלקית אם לא ימצא פסול בזרעי, ומפורש בתורה שזה יהיה כמו ההבטחה האלקית לאברהם אודותיו, כאשר דברתי לך, וא"כ בפסוק הזה הוא מרמז על הדבר הזה באומרו ושבתי בשלום אל בית אבי, שזה בדיוק אותן המילים של ואתה תבוא אל אבותיך בשלום [פשוט שלא אמר אקבר בשיבה טובה], והיינו משום שזה התנאי שעושה עם הקב"ה, שעד יום מותו הוא יזכה שלא ימצא פסול בזרעו¹.

והטעם לזה לפי פשוטו שהרי עכשיו יעקב מקים את שבטי ישראל, את כלל ישראל, ולא שייך אצל כלל ישראל זרע פסול, כי זה לא כלל ישראל, והיינו שבשלמא יצחק שהיה בדעתו שעשו הוא ג"כ זרעו, א"כ אין אנו יודעים להדיא איך זה היה מתקיים, ומה בדיוק חשב יצחק שיהיה תפקידו של עשו, אבל איך שנלמד לדעת יצחק היה עשו חלק מכלל ישראל, זה עפר הארץ, ואפשר אולי במדרגה אחרת מאחיו יעקב, ואפשר בתורת זבולון המפרנס את יששכר, זה א"א לדעת משום שלמעשה זה לא נתקיים, והטעם שזה לא נתקיים הוא משום שיעקב קיבל את ברכת אברהם, והיסוד של ברכת אברהם הוא שאי אפשר להיות פסול בזרעו, ולכן לא שייך פסול בזרע יעקב, וממילא משנהיה יעקב האב, ממילא הוצא עשו מכלל ישראל, ושוב אינו נחשב אפילו כישראל מומר.

ונמצא שמכיון שיעקב מייסד את כלל ישראל שנכלל מי"ב שבטים, וכל שבט ושבט צריך להתקיים כי בלי זה אין את הצורה של הכלל, הכלל עשוי מי"ב ולא שייך שיפרד אפילו חלק מזה, ואם מאיזה סיבה יחסר אפילו חלק אחד מהי"ב, א"כ לא קיים יעקב את תפקידו שהוא צריך להקים את הכלל מי"ב שבטים, זה תפקידו בעולם, והוא מוכרח לשמור ע"ז, ואם ח"ו לא יתקיים, א"כ הפשט הוא שהוא לא שמר על ברכת אברהם. ולכן לאחר שהחליט יעקב לחזור אל בית אביו בא"י, הדבר הראשון שעושה יעקב הוא קורה לאסיפה משפחתית ומטהר אותם לתשובה ולהסרת הע"ז, שכל זמן שהיו בבית לבן הרי התגעלו בכל מיני ע"ז, אבל עכשיו הגיע הזמן לקיים ולהקים את ההבטחה שלא ימצא פסול בזרעי, ולכן אומר להם יעקב הסירו את אלהי הנכר והטהרו והחליפו שמלותיכם, ופירש"י מכל מיני ע"ז שהיו בהם, ורב"ח פירש כי העון קרוי טומאה ומי שעוזה את העון נקרא טהור, ואכן כן עשו שהסירו את כל הע"ז, ואח"כ הקריבו קרבנות, ורק ע"ז יכול יעקב לחזור לשלום אל בית אבי בלי שימצא פסול בזרעו, כלומר כולם חיים וקיימים, וכולם שומרים דרך ד'².

ואפשר לפ"ז להבין ביתר שאת מדוע גנבה רחל את

לאלקים ולזרעך אחרך, הרי שבתבות אלו מסכם הקב"ה את ההבטחה לאברהם שביקש בנים צדיקים, ונמצא שבתבות אלו מסכמות את הברכה שנתן הקב"ה לאברהם, ולכן משתמש יעקב בתבות אלו "היה ד' לי לאלקים" שזה כולל את זרעו אליו, ולכן פירש"י שהתנה עם הקב"ה שלא ימצא פסול בזרעי, וזה ברור בכונת רש"י. ולפ"ז הכוונה שאפילו אם אחד מבניו אינו כהוגן, א"כ לא נתקיימה ביעקב ברכת אברהם, כי זה יסוד בקשת אאע"ה, שכל בניו צריכים להיות כוכבים, ואם לאו הוא לא רוצה ילדים, זה שיטת אברהם, וזה ברכת אברהם, וזה תנאי יעקב עם הקב"ה, ולא שייך להתפשר בזה אפילו כמלא נימה.

ולפ"ז יש ליישב באופן חדש מה שהקשינו בעבר [שלום רב ויצא תשפ"ה] על לשון יעקב ושבתי בשלום אל בית אבי, שתמוה קצת לשון זה הלא הוא כבר יהיה בן מאה בזמן שהוא יחזור לארץ ומדוע הוא מדגיש את התשובה לבית אביו, הרי זה כבר יהיה ביתו שהוא יקים בישראל עם נשיו וילדיו, ואדרבה על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו. ובעבר יישבנו שכונתו שע"י התשובה והחרטה שלו על מעשה הברכות שהיה כנגד רצונו המפורש של אביו, הרי שעבר על מורא אביו, אבל לאחר זה הוא יהיה עמו בשלום, הוא ישלים עם בית אבי, ויחזור לשלימותו עמו.

אבל לפי"ד עכשיו אפשר להוסיף בזה אופן נוסף, שיעקב השתמש בלשון זה לרמז על עיקר כוונתו, דהנה ייסדנו בשיעורים הקודמים שאברהם אבינו הוא זה שחידש את הבקשה המיוחדת הוא שרק הכוכבים הם בניו, ואכן הסכים הקב"ה על ידו, והיינו שהוציא אותו החוצה והראה לו את הכוכבים ואמר לו כה יהיה זרעך, ומיד אח"ז כתוב שהוא האמין בד' ויחשבה לו צדקה, ולפי דברינו שהבקשה היתה לבנים ככוכבים, א"כ אאע"ה האמין שיהיו לו בנים ככוכבים. והנה מיד אח"כ מבטיח לו הקב"ה את הארץ הזאת לרשתה, אבל אברהם מפפק קצת בזה ואומר במה אדע כי אירשנה, ובתגובה לזה הקב"ה כורת עמו את ברית בין הבתרים, ששם הוא נשבע שדור רביעי ישובו הנה לאחר שיהיו ארבע מאות שנה בארץ לא להם, וממילא זה הברית שעושה הקב"ה עם אאע"ה שזרעו יירש את ארץ ישראל, זה התשובה לבמה אדע כי אירשנה, אבל כחלק מהברית הזו הקב"ה מוסיף ואתה תבוא אל אבותיך בשלום תקבר בשיבה טובה, ופירש"י שתרח עשה תשובה, וישמעאל עשה תשובה ועשו לא מרד עד שנפטר אברהם, וגם זה נהיה חלק מברית בין הבתרים אף שאת זה כבר הבטיח לאאע"ה מקודם ואברהם כבר האמין בזה, אבל מ"מ כאשר כרת לו את ברית בין הבתרים על א"י הוסיף לו שהוא יבוא אל אבותיו בשלום, כלומר הבקשה של בנים ככוכבים תתקיים כל זמן שהוא חי, בודאי אפשר שלאחר מותו יסורו מהדרך הנכונה, וכמו שאמר משה כי ידעתי כי אחרי מותי כי השחת תשחיתון וסרתם מן הדרך, אבל זה אחרי מותי, כ"ז שמשה ואהרן חיים לא בטלו מעשה ידיהם בחייהם, וכמו כן

מכאן לבעל הקורה שיכנס בעביה של קורה. וברש"י ו"ל כלומר יעקב שכל הבנים שלו וטרח בגידולם יבקש עליהם רחמים עכ"ל. וכונת רש"י במש"כ "שכל הבנים שלו" נראה כמש"כ, שכל הבנים שהיו לו, הם שלו, הם זרע כשר וקיים, ודלא כאברהם ויצחק שהיה בהם זרע פסול, ולכן רק הוא יכול לבקש עליהם רחמים.

והנה בישעיה כ"ט פכ"ב לכן כה אמר ד' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחווירו, ופירש"י [בחלקו ע"פ הגמ' בסנהדרין דף י"ט ע"ב] שלא יבוש מיצחק ולא יבוש מאברהם

1. ובשיעור שלום רב וישלח תשפ"ד הסברנו שמכיון שיעקב נעשה החבל השלישי לאברהם ויצחק מאז נולד היסוד של ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא, ולכן אפילו אם נמצא פסול בזרעו לאחר מותו שוב אין זה חסרון בהמשך כלל ישראל, והעיקר הוא שבשעת מיתתו תהיה מטתו שלמה, שאז אפשר לומר ע"ז והחוט המשולש לא במהרה ינתק.

2. ועפ"ז יובן הא דאיתא בברכות דף ס"ד ע"א אמר רבי אבין הלוי מ"ד יענך ד' ביום צרה ישגבך שם אלקי יעקב, אלקי יעקב ולא אלקי אברהם ויצחק,

התרפים מלבן, ורש"י פירש בכדי להפריש את אביה מע"ז נתכוונה, וזה פלא, וכי אי אפשר לו ללבן לעשות לעצמו תרפים חדשים, וכל הראשונים חולקים על רש"י בזה ופירשו באופנים שונים, אבל אפשר בכוונת רש"י כמש"כ רבינו בחיי בשם רבינו חננאל שכוונתה שיחזור בו מע"ז שהרי יראה שאין בזה ממש שהרי הוא אפילו אינו יכול לשמור על עצמו מגניבה [וכעין שאמר יואש אבי גדעון לגבי הבעל שאם אלהים הוא ירב את מזבחון], ולפמש"כ לעיל יש להוסיף שכוונתה אמנם להראות שאין בע"ז ממש אבל עיקר כוונתה לא היתה להוכיח את זה לאביה [והיא ראייה שהרי נכשלה בזה, שלאחר כל הסיפור עדיין נשבע לבן באלהי נחור]. אלא לבני יעקב, שהם יראו איך שאפשר לגנוב את התרפים ואין בהם ממש, ולכן מיד אח"כ כאשר אמר יעקב לבניו להסיר את הע"ז מהם, אכן עשו כן, משום שראו מה שעשתה רחל.

ומבינים אנו היטב בזה מה שפירש"י במעשה ראובן ובלהה, שכידוע אפשר להבין את מעשה ראובן באופנים שונים, אבל עכ"פ היה פה איזה מעשה של עבירה אפילו אי נימא כשיטת רש"י שרק בלבד את יצועו, אבל אעפ"כ מיד לאחר המעשה, עוד באמצע הפסוק אומר הכתוב ויהיו בני יעקב שנים עשר, ופירש"י לפי פשוטו שעכשיו נגמר המנין של י"ב, אבל מיד מעתיק רש"י מדרש ללמדנו בא שכולם שוים וכולם צדיקים שלא חטא ראובן, וכידוע רש"י לא מעתיק מדרש אא"כ היה קשה לו משהו לפי הפשט, ולכאורה מה קשה לפי הפשט, אבל היה קשה לרש"י שלפי פשוטו של מקרא חטא ראובן בחטא זנות עם פילגש אביו וא"כ איך מתקיים ההבטחה של ברכת אברהם שלא ימצא פסול בזרעי, ולכן מיד מוכרח רש"י להביא את המדרש שאין כוונת הפסוק כפשוטו, ולכן לא חטא ראובן, ולכן הוא נשאר צדיק ואין פסול בזרעו.

והנה לא ברור לי אם יסוד לא ימצא פסול בזרעי שייך רק אצל הי"ב שבטים ודינה לא נחשבת בכלל זה או לא, דלכאורה מצינו שהיה פסול בזרעה שהרי נאנסה ע"י שכם וילדה את אסנת, או שמא גם דינה בכלל שמכיון שלבסוף נשאה שמעון א"כ זה לא נחשב כאילו יש פסול בזרעו, ולכן מצא רש"י בפרשת ויגש לנכון לפרש ושואל בן הכענית שהוא בן דינה שנבעלה לנענני, ואפשר שלכן לא רצתה דינה לצאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה, ומשום שרצו להגן על טהרת הזרע של יעקב. וגם לבסוף הרי נשא יוסף את אסנת, ותיקן את הזרע, וממילא גם זרע דינה בכלל.

וכמדומה שזה הביאור להלן בפרשה שמיאן יעקב להתנחם לאחר שנודע לו שיוסף איננו ואמר כי ארד אל בני אבל שאלה, ולפי פשוטו שלא אקבל ניחום, אבל מיד מביא רש"י מדרשו שסימן זה היה מסור בידי מפי הגבורה אם לא ימות אחד מבני בחיי מובטח אני שאיני רואה גיהנום. והנה לא ידוע מתי ניתן לו סימן זה ומהו להדיא ביאורו כי לא שמענו ע"ז מקודם, אבל אפשר לפמש"כ שהסימן הוא ברכת אברהם, שכל בניו יהיו

שאינן נמצא פסול במטתו ומטתו שלמה [שהם נמצא פסול במטתן והוא מטתן שלמה] עכ"ל, והיינו שאצל אברהם ויצחק היה פסול בזרעו אבל יעקב עי"ז שהיתה מטתו שלמה הוא פדה את אברהם, ועיין ברש"י בסנהדרין שם שביאר שבאמת אברהם היה מוטל עליו טורח של י"ב שבטים אלא שיעקב פדאו והצילו מצער גידול בנים, ולפכ"ז הכוונה שאצל אברהם עכ"פ היה איזה זרע פסול בדמות ישמעאל ובני קטורה, ולכן לא ניתן לו ההזדמנות להעמיד י"ב שבטים, שהרי אפילו יהיו כולם

כוכבים וצדיקים, וגם הרי היה ידוע בנבואה כבר לאמהות [וכש"כ ליעקב] שיי"ב שבטים יוצאים מיעקב, וא"כ הרי כאילו נאמר לו מפי הגבורה שיי"ב שבטים צדיקים יצאו ממנו בכדי להקים את כלל ישראל, וא"כ פשוט שאם ימות אחד מבניו בחייו הרי שלא קיים את תפקידו, שנכשל במה שניתן לו להמשיך את ברכת אברהם ולהקים את כלל ישראל, א"כ עכשיו הוא יראה גיהנום ולכן אמר כי ארד אל בני אבל שאלה.

ומה טובים ומה נעימים לפ"ז דברי חז"ל [פסחים דף נ"ו ע"א] ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמא ח"ו יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו א"ל בניו שמע ישראל ד"א ד' אחד אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר בשכמל"ו, הרי שבהשקפת חז"ל מזה חשש יעקב בשעת מיתתו, שמא יש פסול בזרעי, וא"כ לא קיימתי את ברכת אברהם, שיסוד ברכת אברהם שלא יהיה פסול בזרעי, ואדרבה אצל יעקב זה אפלו יותר חמור מאצל אברהם, דאברהם באמת הוציא זרע פסול שהוא ישמעאל [וגם היה צריך לסלק את כל בני קטורה בעודנו חי, שהם לא נחשבים זרעו] אלא שלמעשה נתמלאה בקשתו ועשה תשובה, ואף שאין זו טענה על אברהם שיצא ממנו פסול אפילו לשעה, כי זה היה קודם שנתקדש ע"י המילה, וזה לא נחשב זרע קודש וכמש"כ הרמב"ן בפרשת לך לך שלכן נצטוו אע"ה על המילה קודם לידת יצחק להיות זרעו קדוש, אבל קודם לכן לא היה דין כזה, ורק משום שביקש אברהם שכל זרעו יהיו כוכבים ממילא נתגלגל שעשה ישמעאל תשובה, אבל אצל יעקב שכל זרעו קודש, וזה מה שהדגיש רש"י בפרשת ויחי ראובן בכורי אתה כחי וראשית אוני שהיא טפה ראשונה שלו שלא ראה קרי מימיו, שכל זרעו קדוש, א"כ אצלו הכל בקדושה ובטהרה עוד יותר מאברהם אבינו, א"כ חשש מאד שמא יש פסול בזרעו, ולכן הבטיחה השבטים על מטת מיתתו שכולם שלמים עם הקב"ה, ולא נמצא פסול בזרעו, ונתקיים בו ברכת אברהם, והדברים מדויקים היטב. ולכן באמת כאשר מסתיים ספר בראשית ומתחיל ספר שמות – מעיד הפסוק ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו, ומונה אותן אחד לאחד, ופירש"י אע"פ שמנאן בחייהם בשמותן חזר ומנאן במיתתן להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים שמוציאן במספר ומכניסן במספר ובשמות שנאמר המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא, והיינו שהוצרך הכתוב להעיד שבשעת מיתת יעקב היו כל השבטים ככוכבים, והיינו משום שנתקיימה בו ברכת אברהם שנתן לו יצחק שהוא קיבל ישר מהקב"ה וכמו שהסברנו בפרשת תולדות.

ולפ"ז י"ל שמכיון שהעיקר אצל יעקב הוא שלא ימצא פסול בזרעו, והיינו שכל בניו למודי ד' וצדיקים וכוכבים, א"כ פשוט שכל מי שחכם יותר וקרוב יותר להקב"ה הרי זה יותר קיום ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם שבניו יהיו כוכבים, ומי

צדיקים אבל עכ"פ יחסר לו במטתו שלמה, והיינו שבקשת אברהם לבנים כוכבים הועילה שאלו מבניו שאינן צדיקים לא יחשבו בתורת זרעו, אבל עכ"פ לגבי הנקיות של מטתו שלמה יש חסרון בדבר, אבל מכיון שבא יעקב והיתה מטתו שלמה בכל הי"ב שבטים ובכל זרעו, ממילא הוא פדה את מה שהיה צריך אברהם לעשות, והכל מתיישב היטב, וגם מיושב בזה קושי המהרש"א שם, ועיי"ש.

שלא כוכב אכן אינו בנו ולא משתייך לכלל ישראל. וא"כ מובן שלכן אהב את יוסף מכל בניו כי בן חכים הוא לו, והיינו שאהבת אברהם ויעקב לבניהם תלויה במדרגת חכמתם, וככל שחכם יותר, יותר מתקיים בו תפקידו של יעקב שקיבל בברכת אברהם, ממילא הוא אהב אותו יותר משאר אחיו. ומובן היטב לפ"ז הקנאה שזה גרם אצל האחים, שהרי הבינו היטב שאהבתו של יעקב ליוסף היא אהבה התלויה ברוחניותו של יוסף, וא"כ מחמת קנאת סופרים המרבה חכמה קנאו בזה באופן המותר, אלא שנתגלגל הדבר לידי שנאה, וזה כבר אינו בגדר קנאה המותרת. אבל לאו דוקא יש כאן הוראה לדורות, שזה הנהגה המיוחדת ליעקב אבינו.

ולפ"ז מתיישב כמין חומר מה שהקשינו לעיל על כפל חלמותיו של יוסף, דלפי דברינו י"ל דבחלום הראשון שהציור הוא אלומות השדה, בזה הוא נראה כאילו שהוא ממשיך את אחיו כאנשים נמוכים ובלתי חשובים, כאלו הם עפר הארץ וכחול הים, ולכן נעלבו מזה אחיו ואמרו לו אם מלך תמלוך עלינו אם משל תמשל בנו, וזה גרם תוספת שנאה על חלומותיו ועל דבריו [הדבה], כי החלום הזה הוא כאילו מאשר את הדבה רעה שהוציא עליהם מקודם, שהוא מחשיבם כעבריינים, ולכן הם סברו שלפי דעת יוסף הם הופקעו מברכת אברהם שניתנה ליעקב אביהם שכל זרעו הם צדיקים ואין פסול בזרעו, וכמו שיעקב גירש את עשו מלהיות זרע יצחק [שאף שלא היה זרע אברהם אבל היה זרע יצחק] כמו"כ יהיה עם י"א השבטים [שיוסף יטרידם מהיות זרע יעקב משום שנמצא בהם פסול כפי הדבה שאמר עליהם], ולכן חלום זה הוסיף שנאה על חלומותיו ועל דבריו, כלומר שהם ראו מציור החלום שהוא עדיין סבור שהם רשעים כמו שהוציא דבה עליהם, אבל באמת זה היה טעות מצדו של יוסף וכמש"כ רש"י מקודם שעל הוצאת הדבה לקה בשלשתם, והיינו שהוא לא צדק במה שחשב על אחיו, ומכיון שהרגיש יוסף שהוא טעה בזה, לכן מיד עושה תשובה בחלום השני והוא בא לתקן את דבריו, ולכן הוא שוב חוזר על רעיון המלוכה אבל בחלום זה הוא מדמה את אחיו לכוכבים, והיינו שהוא מסביר שח"ו אין כוונתו כלל להמעיט בערכם ולחשבם לרשעים, אלא כולם בודאי כוכבים צדיקים המאירים את העולם, ובודאי הם זרע אברהם ויעקב, אלא שלמעשה ההשגחה גזרה שהם ישתחוּ לו. ולכן לאחר החלום הזה לא נזכר בתורה שהאחים הגיבו כלל על זה ובודאי זה לא הוסיף שנאה, דאדרבה הרי הוא מפיסם במקצת, ורק אביו גער

בו משום שרצה לשמור עליו משנאת אחיו, וזה מדוקדק טפי. וראיה עצומה לפירוש זה הוא מדברי חז"ל בב"ר [פפ"ד] עה"פ וישמע ראובן ויצלהו מידם, שהוקשה לחז"ל מדוע היה זה דוקא ראובן שהציל את יוסף ולא האחרים, ורש"י מביא הטעם הראשון בב"ר שמכיון שהוא הבכור חשש שהסרחון יתלה בו, אבל בב"ר מביא בשם רבנן שראובן הצילו משום "הוא מונה אותי עם אחי ואינו מצילו, אני הייתי סבור שנדחיתי מכח אותו המעשה והוא מונה אותי עם אחי שנאמר ואחד עשר כוכבים משתחווים לי ואינו מצילו", ומבואר ששמע ראובן היטב איך שיוסף קורא אותו כוכב אע"פ שחטא במעשה בלהה, והוא דייק את זה מלשון החלום השני שנקרא כוכבים, וזה בלבד הספיק שמחמת זה הצילו מרציחת נפש, וא"כ פשוט ששאר האחים אף שלא חטאו כמו ראובן, אבל מכיון שחשבו שבחלומם הראשון הוכיח יוסף שרוצה להטרידם מבית יעקב, א"כ בודאי שמעו שבחלומם השני הוא מכנה אותם בתור כוכבים, ולכן לא הוסיפו שנאה, ואפשר שלכן מטעם זה לבד כאשר הציע יהודה מה בצע כי נהרוג את אחינו לכו נמכרנו לישמעאלים וגו', הסכימו כולם פה אחד לדעת יהודה כי ראו שבחלומות השני החשיבם יוסף ככוכבים.

ולפ"ז גם א"ש מש"כ רש"י שכאשר חזר ראובן אל הבור וראה שיוסף אינו שם אמר ואני אנא אני בא, ופירשו חז"ל במדרש ממעשה בלהה, ותמהו המפרשים על הקשר, ולפי"ד הכוונה הוא שראובן הבין מחלומם של יוסף, שהוא בגדר נבואה, שחטא מעשה בלהה נמחל לו, שהרי הוא נחשב ככוכב, אבל עכשו שמת יוסף, הרי שנתברר למפרע שיוסף לא צדק, וא"כ גם חלומם אינו צודק ואינו אלא דברי נבואת שקר וכמו שאמרו האחים כאשר אמרו ונראה מה יהיה חלומותיו [לפי פשוטו של מקרא ברמב"ן וספורנו], ולכן עכשיו הוא דאג ממעשה בלהה, שאפשר שמחמת זה הוא יזרק מבית ישראל ולא יחשב זרע יעקב. ולאחר החיפוש מצאתי שבעיקר הרעיון כיוונתי לדברי קדוש עליון בעל אמרי אמת ז"ל עה"פ ויכר יוסף את אחיו וז"ל איתא בזה"ק שיוסף קודם שנשלם עבר נסיונות, מקודם כתיב ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם, ואח"כ ראה שהשבטים הם קדושי עליון, הוא ראה שהם מצדיקי הרבים, וכתיב ומצדיקי הרבים ככוכבים, והיינו דכתיב ואחד עשר כוכבים, וכתיב באברהם אבינו וספור הכוכבים וגו' כה יהיה זרעך וכו'. והן הן הדברים!